

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 11.

V Ljubljani, 15. junija 1892.

Letnik V.

Zelenjad in prilivanje.

Vsaka zelenjad, ki smo jo morali presaditi, raste različno, kakor jej takoj potem pridno ali malomarno prilivamo.

Če salato, peso ali raj-ka jabolka ali kaj drugega s sadilnim kolom presajamo, paziti nam je na neke malenkosti, če hočemo dobiti lepega blaga, kakeršno vzgajajo naši vrtnarji. Kakor piše časopis „Auf dem Lande“, treba pri presajanju gledati na naslednje reči :

1.) V gnojni gredi ali v rastlinjaku ne sej pregosto, ker sicer vzrastejo, zlasti če je rastlinjak malo gorak, medle rastline, ker se druga druge tišče in zaradi tega spodnji deli izgube zeleno barvo in se preveč omeče. Ravno to se zgodi, če so rastline predolgo pod steklom in oken dovolj ne odpiramo ter se vsled tega rastline dosti ne utrdijo.

2.) Sadilni kol moraš tako rabiti, da korenine sadik navpik pridejo v zemljo, in potem jih s kolom od strani zaspi s prstjo. Rastline pa ne morejo navpično priti v zemljo, če je zemlja presuha ali pa prerahla, ker se luknja takoj na pol zaspe. Kadar izruješ kol Zategadelj je dobro, ob veliki suši tri ure pred sajenjem politi grede. Luknje se potem ne zasipljejo, in človek sadi hitreje.

3.) Kadar sadiš, pazi, da bodo vsi presledki mej rastlinami v eni vrsti in pa mej vrstami enoliki, zatorej naj bodo grede, koder je le mogoče, pravokotne. Kdor tega ne pogodi z očmi, naj pa na sadilni deski, na kateri mora stati in ki mora biti ravno toliko široka, kolikor so povprečne vrste oddaljene druga od druge, zaznamuje s črtami ali zarezami, koliko naj bodo rastline vsaksebi. Pazi, da predevaje desko ostaneš v isti meri. Našim vrtnarjem je veliko do tega, da so vsi presledki okrog rastline enaki, da so vrste enako oddaljene na dolgost in na širokost, sadilna deska mora zatorej biti tako široka, kolikor je treba saditi rastline drugo od druge.

4.) Rastlin ni smeti presajati globoče, nego so stale poprej. Rastlino je seveda lahko za centimeter više zasuti, ker se zemlja posede. Pregloboko posajene rastline rade gnijó ali pa zastajajo v rasti. Motijo se, ki mislijo, da globoko posajene rastline bolje rastejo.

5.) Ob vsaki presajeni sadiki pusti jamico. Ta jamica je jako važna, da se v njej zbira voda, ko rastlinam s škropilnico prilivaš. Da se bode vsaka rastlina prijela, ne sadi ob solnčni vročini, ampak zjutraj zgodaj ali pa še bolje zvečer. Ko posadiš tri ali štiri vrste, vlij brez škropilnice vode v vsako jamico, pa ne čakaj, dokler posadiš vso gredo. Kadar gredo posadiš, polij s škropilnico vso gredo tako močno, kakor bi poprej rastlinam ne bil primočil. Vode se mora na novo nabrati po jamicah za nekaj časa. Greda potem ostane drugi dan vlažna ;

bođi si solnce še tako vroče, rastline stojé po konci in ne venejo. Kdor se pri sajenji boji za vodo, bođe čez nekaj dni videl, da se mnogo rastlin ni prijelo.

Kadar so se rastline dobro prijele, lahko je malo ponehati z zalivanjem, ali če hočeš, da bođe zelenjad hitro rastla, moraš jej ob najgorkejših dnevih tako močno prilivati, da prst dopoludne ostane vlažna. Pozno posajena zelenjad, če je pridno zalivaš, poprej toliko doraste, da je užitna, nego zgodaj sajena, če je ne zalivaš.

Prilivaj in rahljaj po leti, in zelenjad ti bođe čuda lepo uspevala.

Rdeče zelje.

Razen za kisanje rabi se zelje tudi za napravljanje raznih prikuh. Pri nas je v navadi le navadno belo zelje in zlasti po vsej pravici sloveče Ljubljansko zelje.

Podoba 22.

znana trdka Wilmorin-Andrieux & Comp. v Parizu, in sicer pod imenom „pommés rouge conique“.

Za prirejanje raznih prikuh imamo pa še druge vrste zelo finega zelja, mei katerimi se posebno odlikuje stožčasto rdeče zelje, ki je na Francoskem doma. To zelje je kaj okusno in nenavadno hitro raste. V štirih mesecih zraste velika, trda glava, ki tehta nekaj kilogramov ter ima stožčasto obliko, ki jo kaže podoba 22. Ker ima to zelje za prirejanje prikuh mnogo prednosti mimo navadnega belega zelja, zato je prav zelo priporočamo našim vrtnarjem za poskušnjo. Seme tega zelja se dobi sedaj uže pri vseh boljših semenskih trdkah, izvirno seme pa prodaja svetovno-

Kakó se dobi več sadja in večega od brajdnih dreves?

Znano je morda, da se dobi večé in lepše sadje:

- 1.) če se potrgajo sadovi, kolikor jih je preveč, da ostali dobé več hrane;
- 2.) če se sadovi podpró in privežejo, da so na miru in jih veter ne maje in ne moti njih rasti;
- 3.) če se sadju napravi lahka senca, da vlaga prehitro ne izhlapeva;
- 4.) če se odvede sok iz lesne vejice v sadno vejico, da povekša nje delavnost;
- 5.) če se sadovi napeljejo v steklenice;
- 6.) če se sadovi omivajo in škropé z vodo ali z drugimi tekočinami.

Vsa ta dela pa zahtevajo mnogo časa in truda in se dadó zvršiti le nekoliko. Mnogo laže se pa dobi lepo sadje ter tudi pospeši rodovitnost drevesom, če se dvakrat ali trikrat požlahtne z isto sadno vrsto.

Tako so več breskev vrste Amsden drugi in tretji pot požlahtnili z isto vrsto. Pokazalo se je, da so le te rodile večé in lepše sadje, nego le edenkrat požlahtnjena drevesa iste vrste. Ravno tako je hruška Clairgeau v tretjem letu v drugič požlahtnjena rodila izredno debelo in lepo sadje.

Dvojna požlahtnitev se tudi uporablja, da se ustavi prehitra rast drevju. V tem slučaju se cepi z vrsto počasneje rastočo, da se napravi ravnotežje mej lesnim in sadnim zarodkom.

Vmesne požlahtnitve zvrše se najboljše, če se vstavijo popki v voline veje obličnih dreves. Pečkasto sadje se lahko cepi tudi spomladi v sklad.

Škodljivci in bolezni rož.

Sovražnike ima vrtnica kakor druge rastline: Pod zemljo miši, bramore in ogree, nad zemljo gosenice, uši, hrošče, razne druge mrčese in različne listne bolezni. Sredstva, katera rabimo zoper vse te škodljivce pri sadnem drevju, uporabljamo tudi pri vrtnicah.

Zoper uši, katere ne delajo bistvene škode vrtnicam, dasi so včasih vrhovi in popi ž njimi vsi pokriti, je poleg obiranja dobro sredstvo takozvani „Zacherlin“ ali „Anđelov mrčesni prašek“. Potresimo dotične vrtnice v mraku, ali pa malo ur pred kakim dežjem dobro z enim omenjenih praškov, zjutraj bodo uši skoro gotovo uže izginile, vrhove pa poškröpimo z vodo, da se opero rjavkastega praška. Dolgo vrtnic ni moči obvarovati uši. Priporočajo tudi škropiti vrhove s kako grenko tekočino, na pr. s tobakovo vodo, vendar učinek ni tako siguren. Gosenice moramo obirati, kakor tudi vse druge mrčese, sicer pa tudi poginejo za omenjenim praškom.

Dobro sredstvo zoper sovražnike pod zemljo, ki objedajo korenine in ki spadajo k žužkom, je tobak, če z njim malo pognojimo. So pa kraji, časi in leta, ko vse nič ne pomaga. Takrat pridno okopujemo vrtnice, posebno če njih velo, rumeno listje in poganjki kažejo bolehnost. Oglejmo tudi korenine, uničimo sovražnike, iz nova obrežimo oglodane dele in pazimo, da še pri tem delu zdravih koreninic ne pohabimo, nikdar pa ne jemljimo uže zelenih vrtnic čisto iz zemlje, ker to je njih gotova smrt!

Skoraj redno pa so krive velega, rumenega listja in mladih vejic nezdrave korenine. Če niso oglodane, pa začnejo gniti, bodisi zaradi premokre, skisane, izprijene ali sploh neprimerne prsti, bodisi za rakom (Brand). Nadzemlske dele ter tudi krono obrežimo v živo, pustimo le tri do šest zdravih očesec in, kadar smo to storili tudi pri koreninah, ospimo jih z zdravno, ilovičasto prstjo. Skoro gotovo uže vse več ne pomaga, večinoma pride pomoč prepozno, posebno pri visokodebelnih rožah, ker takrat je uže ponehal redilni sok po njih se pretakati.

Predno pa na osamljeni prostor zamrle rože posadimo drugo, moramo seveda prst z novo zdravo nadomestiti.

Vzrok raku je ali kakova rana na debeleci ali prebujna rast podloge mimo rasti zlahtnega dela. Če ta ne more vsega soka, katerega mu korenine po predlogi dopišiljajo, použivati, zastaja sok v debeleci in njegova lubad začne gniti, rumeneti in se posuši. Temu ni pomoči. Zgodi se to najraje ob okulaciji, če premalo odrežemo poganjke iz podloge, ker je prijemše se oko še preslabo, da bi uporabljalo ves sok.

Mnogokrat se zgodi, da vrtnica ne kaže življenja, odžene pa do sredi meseca rožnika iz nova, zato presadimo vse bolehne ali dozdevno suhe vrtnice na odločen, senčen prostor vrta, zavreči jih je vedno še dovolj časa, ako ne ožive več.

Jako huda nadloga vrtnicam je „strupena rosa“ (boljšega imena skoro ni), podobna peronospori v vinogradih. Njej je vzrok glivica, katera se posebno širi, ako se po dnevi menjavata solnce in dež. Listje postane, kakor bi bilo posuto z belim prahom, krči se in odpade. Ali tudi cvetni popi niso varni, tako da uniči lahko listje, cvetje in tudi vrtnico popolnoma zamori kužna ta bolezen. Najhujše pa je, da nimamo še pravega sredstva zoper to nadlogo. Priporočajo zgodaj spo-

mladi in kadar se prikaže na listji, pridno potresati s stolčnim žveplom ali takozvanim žveplenim cvetom. Nekoliko to pomaga, veliko — naravnost rečeno — ne! Priporočajo še več tekočin, vendar pa mislimo, da bi ne škodilo, tudi vrtnice škropiti s tekočino, katero rabimo po vinogradih proti strupeni rosi. Kdor ima priliko, naj poskusi in uspeh objavi.

Tolažimo se, da tare vse vrtnarje enaka nadloga.

Manj škodljiva je rja. Listje dobi črnkaste ali rjavskaste pege, vendar se ne osiplje. Cvetnim popom ne škoduje rja.

Ako je listje zaradi omenjene „strupene rose“ (erysibe etc.) odpalo, porežimo vse okužene gole veje do zadnjih še zdravih popov, odrezke pa sežgimo.

Zoper različne druge sovražnike branimo vrtnice, če jih pridno obiramo mrčesov in skrbimo za naravne njih nasprotnike — naše ptice žužkojede.

Opozarjamo še na neko zelo koristno živalico, in ta je takozvani „božji volec“ (coccinela etc). Njegova ličinka otrebi vsak bodisi še tako z ušmi pokrit vršiček vrtnice. Razloči se takoj od škodljivcev, barve je medlo zelene, oblike ploščnate in vrhu života ima po sredi belo liso. Kdor jo vidi, naj opazuje, kako hiti vzdigati tolste uši in jih izsesavati. Zatorej je velika dobrotnica, prikaže se pa meseca rožnika, prej ne.

Kako se vrtnice razmnožujejo z okulacijo, opisano je uže bilo v „Vrtnarji“. Po leti pa pridno okopujmo in zalivajmo tudi z gnojno vodo kraljice naših vrtoč. P. G.

Vrtnarske raznoterosti.

Priprosto sredstvo, s katerim se vrtni polži love, so sveže omajene vrbove šibe, katere se polože po gredah. Polži gredo hlastno na šibe ter se jih primejo, da jih lahko na enkrat veliko pokončajaš. Šibe je večkrat menjati.

Proti plevelu po vrtnih potih služi to le sredstvo neki prav dobro: V kotlu zmešaj 50 do 60 litrov vode, 10 kg neugašenega apna in 1 kg žveplene kisline ter pusti vse to toliko časa vreti, da se apno raztopi. Na ta način nastane žveplenokislo apno, ki se na zraku ne izpremeni. S to tekočino poškopri pota in sploh prostore, koder hočeš rast zatreti. Tekočino lahko rabiš vročo ali mrzlo, vendar je vroča boljša.

Mnogo kumar boš pridelal, ako deneš v vsako jamico, v katero pride semensko zrno, na dno kurjaka, potem prsti in šele potem seme. S takim ravnanjem pridelek najmanj podvojiš.

Izvrstno gnojivo za sadno drevje je cestno blato. To blato ima v sebi mnogo rudninskih snovi, katere dobro vplivajo na rodnost drevesno. S cestnim blatom je pa le tedaj primerno gnojiti, ako drevo drugače dobro raste in mu hočemo le rodnost vzdržati. Ako pa slabo raste ali je opešalo vsled preobite rodnosti, pa cestno blato ni dober gnoj, marveč rabi kak dušikov gnoj, na pr. hlevskega. Kadar gnojiš s cestnim blatom, raztresi ga po koreninah okoli debla ter ga podkopljaj.

Gotovo zavaruješ seme v zemlji zoper miši in ptiče, ako tako le ravnaš: Deni seme v kako posodo, poškopri ga nekoliko z vodo in primešaj toliko „meniga“, da so vsa zrna ž njim prevlečena. Kadar se seme posuši, lahko ga seješ. Vsled tega ni prav nič manj kaljivo, in preverjen bodi, da se ga nobena žival ne loti. Menig je rdeča barva, katere lahko kupiš ceno v vsaki prodajalnici barvil.